

Relieken van heilige Bernadette in Limburg: ‘Je zou kunnen zeggen dat ze op wereldtournee is’

Bron: dagblad De Limbirger (online) van 31-3-2024 door Pascale Thewissen

Het geconserveerde lichaam van Bernadette Soubirous. — © Getty Images

Paasmaandag doet de reliekschrijn van de heilige Bernadette voor de allereerste keer ons land aan. Haar Nederlandse tournee begint in Maastricht, daarna gaat ze via Roermond en Tienray naar andere Nederlandse bisdommen. De aantrekkingskracht van relieken blijft groot. „Voor gelovigen zijn ze wat popsterren en voetballers zijn voor hun fans.”

Haar nog ongelooflijk mooie en gave gezicht is een van de meest gebruikte afbeeldingen in de heiligenverering binnen de Rooms-Katholieke Kerk. Bernadette Soubirous, alias Marie-Bernard van Lourdes, staat symbool voor hun onvergankelijkheid. Na haar dood op amper 35-jarige leeftijd op 16 april 1879 werd ze liefst drie keer opgegraven en telkens was haar lichaam zo goed als ongeschonden.

Het verhaal mag als genoegzaam bekend verondersteld worden. Als de dan 14-jarige Bernadette op een mooie dag in 1858 hout aan het sprokkelen in de bossen bij Lourdes, hoort ze plotseling bij de grot van Massabielle een vreemd geruis. Ze ziet een in het wit geklede vrouw, die zich later bekend zal maken als ‘de onbevleete

ontvangenis'. In de maanden die volgen zal Maria nog zeventien keer aan Bernadette verschijnen. Ze vraagt haar een kerk te bouwen bij de geneeskrachtige bron die in de grot ontspringt.

Borstbeeld met een deel van de schedel van Sint Servaas uit 1580 met elementen uit 1400. – © Harry Heuts Photography

De voorbije 160 jaar heeft de katholieke kerk al zeventig 'wonderbaarlijke genezingen' erkend die daar zouden hebben plaatsgevonden. Nog steeds trekken miljoenen gelovigen uit alle hoeken van de wereld naar het Zuid-Franse stadje. Dit jaar worden er 3,1 miljoen pelgrims verwacht.

Bernadette ligt 145 jaar na haar overlijden opgebaard in een glazen kist in een klooster in Nevers, in de Franse regio Bourgogne-Franche-Comté, waar ze haar dagen sleet als non. Maar ze is niet meer 100 procent intact. Op een onopvallende plek onder haar habijt zijn enkele botten verwijderd. Enkele ribben, iets van haar dijbeen, een stukje huid. Wat precies is niet helemaal duidelijk, het varieert naar gelang de bron. Vast staat dat in het kader van haar zaligverklaring in 1925 (die gevolgd werd door de heiligverklaring in 1933) beenderen en weefsel zijn weggenomen voor onderzoek. Die werden vervolgens in een vergulde schrijn gedaan om dienst te doen als relik of relikwie, zoals de resten van heiligen worden genoemd.

Tournee

Sinds enkele jaren gaan die relieken de hele wereld over. Afgelopen donderdag kwam de schrijn aan in Maastricht. Daar wordt hij vanaf tweede paasdag voor de allereerste

keer in Nederland tentoongesteld. Na Limburg komen ook de andere zes bisdommen aan de beurt. De Nederlandse tournee van de heilige Bernadette eindigt op zondag 28 april in de Sint-Janskathedraal in Den Bosch. Overal waar ze komt worden vieringen, processies en andere activiteiten georganiseerd.

Eigenlijk had de schrijn al eerder moeten komen. De relieken mogen pas sinds vijf jaar Frankrijk verlaten. „Voorheen lagen ze in een speciaal altaar en gingen ze helemaal nergens naartoe”, zegt Matheu Bemelmans van het bisdom Roermond. Samen met België was een aanvraag ingediend en toegekend. „Maar uitgerekend in de week waarin de rondgang zou beginnen, net nadat de relieken in België waren aangekomen, brak de coronapandemie uit. Kerken gingen dicht, mensen mochten niet meer bij elkaar komen en de rondgang ging de mist in.” Er moest opnieuw ingetekend worden op een periode die nog vrij was. „De Belgen hebben dit keer pech, want dat paste niet meer in het programma. Na Nederland gaat de schrijn naar Brazilië. België zal nog een jaar of twee langer geduld moeten hebben.”

Thomasarm uit de Sint Servaas in Maastricht met een bot dat van de rechterarm van apostel Thomas zou zijn geweest. Waarschijnlijk uit ongeveer het jaar 1500.

Dat de relieken nu naar Nederland komen is vooral fijn voor gelovigen die niet in de gelegenheid zijn om op bedevaart naar Lourdes te gaan. „Jaarlijks reizen met ons zo’n drieduizend mensen mee naar Lourdes”, zegt Bemelmans, die ook betrokken is bij het Huis voor de Pelgrim in Maastricht. „Maar er zijn in ons land natuurlijk veel

meer mensen die Maria vereren. Alleen heeft niet iedereen de tijd of het geld om naar Frankrijk te gaan." Door de relikwie naar Nederland te halen, kunnen ook die mensen toch een vleugje Lourdes opsnuiven en bidden tot de heilige zieneres. Uit dankbaarheid of voor genezing van een kwaal. Of voor iets anders dat hen aan het hart gaat.

Bijzondere kracht

Relieken spelen een belangrijke rol in de katholieke kerk. Stoffelijke resten van heiligen, zoals botten en nagels, maar ook stukken textiel of andere voorwerpen waarmee de heilige in aanraking is geweest, bezitten volgens veel gelovigen een bijzondere kracht. Al mag je zeker niet spreken van magie. „Tegenwoordig willen mensen graag een T-shirt of bal hebben van hun favoriete voetballer. Of een handtekening van een bekende popster. Daar zou je het mee kunnen vergelijken”, zegt Bemelmans.

„Die hele reliekenverering in de katholieke kerk draait eigenlijk om hetzelfde: namelijk dat mensen graag op de een of andere manier hun beroemdheden of grootheden dicht bij zich willen hebben. Dus eigenlijk is dat wat tegenwoordig bij popsterren of voetballers gebeurt een soort kopie van wat we in de kerk al tweeduizend jaar doen.”

Wereldwijd zijn ontelbare relieken in omloop. „In Limburg hebben we er ook honderden. Ze zijn er in verschillende gradaties. We kennen relieken van de eerste, tweede en derde categorie. De eerste categorie zijn echt delen van het lichaam. De tweede en derde categorie zijn meestal stukjes van gebruiksvoorwerpen zoals een habijt of andere kledingstukken. Of een pen waar die heilige ooit mee geschreven heeft. Er zijn allerlei dingen te bedenken die als reliek dienst doen.”

De vraag die steeds weer gesteld wordt is of die beenderen of spullen ook wel echt van de betreffende heilige zijn. Wie regelmatig naar *Pawn Stars*, een televisieserie over het wel en wee in een pandjeshuis in Las Vegas, kijkt, weet dat er een levendige handel is in namaak. De meest uiteenlopende items passeren de revue. Van een vervalste handtekening van Elvis tot een geweer uit de Amerikaanse burgeroorlog dat eigenlijk een replica is. Met relieken is het niet veel anders.

Johannes de Doper

„Dat is altijd weer een interessante discussie”, zegt Bemelmans. „Bij Bernadette weten we zeker dat de relieken van haar zijn. Ze is relatief kort geleden overleden. Haar lichaam is opgegraven, daar zijn stukjes uit weggenomen en die zijn in die reliekschrijn geplaatst. Maar als je het hebt over relieken van heiligen uit de eerste vijf eeuwen na Christus, die pas 700 jaar later opgegraven zijn, dan is het natuurlijk niet meer helemaal duidelijk of dat de juiste relieken zijn of niet.” Zo wordt het vermeende hoofd van Johannes de Doper op minstens vier plekken in de wereld bewaard. En alle vier beweren ze de enige echte in huis te hebben.

19e-eeuwse relikhouder in de Sint Servaas in Maastricht met een bot dat van de heilige Donatus zou zijn.

Ook in Limburg zijn er voorbeelden van relieken die eigenlijk geen relieken zijn. Een van de meest bekende voorbeelden is Ailbertus van Antoing, de middeleeuwse geestelijke die beschouwd wordt als de stichter van abdij Rolduc. „In zijn crypte, zo is uit onderzoek gebleken, liggen de resten van drie verschillende personen. Maar waarschijnlijk niet die van hemzelf. Hij lag begraven in Duitsland. In de negentiende eeuw is hij daar opgraven, met de bedoeling zijn stoffelijke resten naar Kerkrade over te brengen. Maar waarschijnlijk hebben ze zich van graf vergist en de verkeerde persoon mee teruggenomen.”

Bloedprocessie

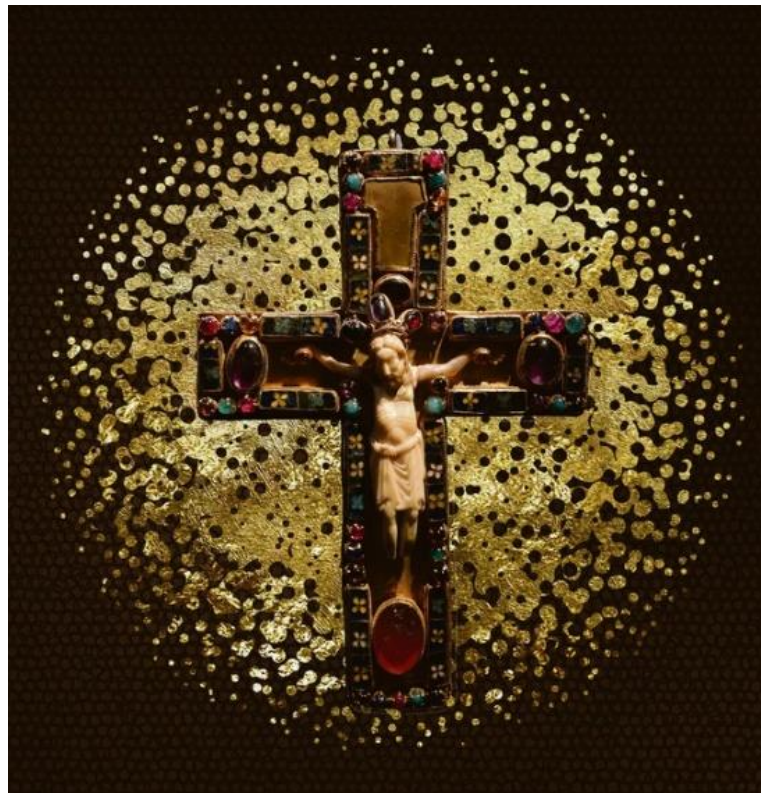
Over het algemeen geldt: hoe ouder relieken zijn, hoe onduidelijker het wordt. „Vaak zijn er bij relieken wel documenten en echtheidsverklaringen bijgesloten. Maar ja, als die er niet zijn is het de vraag of de beweringen kloppen.” En dat is natuurlijk niet een uniek Nederlands probleem. België bijvoorbeeld kent de Bloedprocessie. 's Lands bekendste relik wordt traditioneel op Hemelvaartsdag door de stad Brugge gedragen: het Heilig Bloed van Christus.

Maar is dat bloed ook echt van Jezus? Die kans lijkt niet erg groot. Drie jaar geleden bleek dat een dijbeen dat als relikwie van de apostel Jakobus in de Santi-Apostolikerk in Rome ligt, helemaal niet aan hem toebehoorde maar aan iemand die zo'n tweehonderd jaar later leefde. De vraag is of dat erg is. Bemelmans: „Ik denk het niet. De devotie die mensen hebben is eigenlijk veel meer waard dan de vraag of het authentiek is of niet.”

Toch zijn relieken minder vaak vervalst dan doorgaans wordt aangenomen, bleek uit natuurwetenschappelijk onderzoek in België. Volgens de overlevering zouden veel relieken eigenlijk dierenbotten zijn. Maar dat bleek niet het geval. Integendeel: veel van de botten waren zeer waarschijnlijk authentiek. Ze waren vrijwel altijd van de juiste sekse en ook altijd redelijk accuraat gedateerd. Maar dat neemt niet weg dat er ook vervalsingen in omloop zijn.

Noodkist

De bekendste relieken die Limburg rijk is, zijn die van Sint-Servaas. Ze worden bewaard in de noodkist, zo genoemd omdat in tijden van nood de reliekenschrijn van de Maastrichtse bisschop door de stad werden gedragen. Iets dat nog steeds gebeurt, tijdens de Heiligdomsvaart die eens in de zeven jaar door Maastricht trekt. De eerstvolgende staat gepland voor 2025. Ook Susteren heeft een heiligdomsvaart, waarin de relieken worden meegevoerd van onder anderen Amelberga van Susteren en koning Zwentibold's dochters Benedicta en Cecilia. Ook in andere processies worden relieken getoond. Zo wordt tijdens de traditionele pinksterprocessie in Houthem-Sint Gerlach altijd een borstbeeld met een reliek van Sint-Gerlachus meege dragen.

Het borstkruis van Sint Servaas uit 1100 bevat onder meer een fragment dat van het Heilig Kruis geweest zou zijn.

Heel soms worden nieuwe relikwieën ontdekt. Zoals in 2002 en 2013 in de Munsterkerk van Roermond. De eerste vondst was op de zolder van de sacristie. Blijkbaar had daar nog nooit iemand gekeken. Negen jaar later werd in een weggewerkte nis van de kerk nog een aantal relikwieën gevonden, waaronder poppen

(of wat daarvan over was) in de vorm van kinderen. Het bleek te gaan om relikwieën van de heilige Ursula.

Zij was volgens de overlevering een knappe prinses. De Engelse koning wilde haar als bruid voor zijn zoon. Ursula bedacht een list en eiste een bijzondere bruidsschat: elfduizend knappe jonge meisjes, genoeg schepen om al die meisjes te vervoeren en drie jaar uitstel van het huwelijk. In die tijd zou ze een bedevaart naar Rome maken. De reis ging via Keulen. Toen de stad belegerd werd door de Hunnen, werden Ursula met haar hele gevolg uitgemoord.

Toen in de middeleeuwen in Keulen een Romeins grafveld werd ontdekt, geloofden de inwoners dat het de elfduizend maagden waren. Pakketjes botten werden netjes ingepakt in luxe stoffen en versierd met geborduurde oogjes en neusjes van goud- en zilverdraad. De drie meisjespoppen waren op dezelfde manier gemaakt.

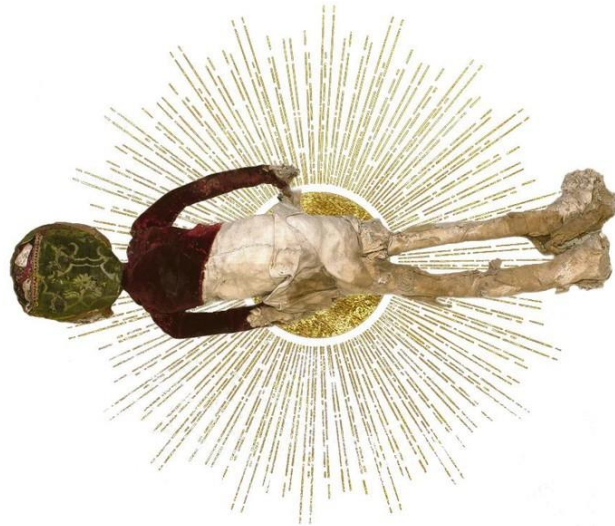
Relikunst

Ook bijzonder: in Ubach over Worms wordt een klein stukje bewaard van het kruis van Christus. En in de Nicolaaskerk in Heythuysen is een Sint Nicolaas-relik verwerkt in het altaar. „Dat gebeurt vrij vaak,” aldus Bemelmans, „dat er relikken worden verwerkt in vaste altaren. Meestal gaat het om iets van de patroonheilige van de betreffende kerk.”

Als een kerk of klooster dichtgaat, worden de relikken overgebracht naar het bisdom. Daar bevindt zich een hele voorraad. Ze worden allemaal bewaard. „Soms krijgen we een aanvraag uit het buitenland dat men een relik van een bepaalde heilige wil hebben. Wat absoluut niet de bedoeling is, is dat ze op rommelmarkten terechtkomen of dat mensen ze thuis gaan bewaren.” Online zijn de nodige veilinghuizen te vinden die zich specialiseren in dit soort ‘relikunst’. „Dat kan dus echt niet. Ik weet dat de bisschop van Haarlem dat soort winkels een keer heeft aangeschreven om uit te leggen dat dit dus echt niet de bedoeling is. Dit is geen handelswaar. Het zijn toch vaak menselijke resten, die een bepaalde devotionele waarde hebben.

Memorabilia

Ook van Bernadette Soubirous zijn tal van memorabilia en relikken te koop. Zo is op verkoopsite Etsy een ‘zeldzaam museaal antiek Frans katholiek relikwie van Sint Bernadette Soubirou’ verkrijgbaar voor 390 euro. Nog maar enkele stuks over, staat er ironisch genoeg bij vermeld. De heilige zieneres van Lourdes blijft ook 145 jaar na haar dood onverminderd populair onder gelovigen. De verwachting is dan ook dat ze veel volk op de been zal brengen. Om te beginnen komende maandag, als de schrijn getoond wordt tijdens de ochtendmis in de Onze Lieve Vrouwebasiliek in Maastricht en daarna in de processie wordt meedragen.

Ursularelikwieën ingenaaid in een meisjespop. Munsterkerk Roermond, rond 1491.

's Avonds is er een lichtprocessie vanuit de kerk van Sint-Pieter beneden naar Sint-Pieter boven. „Want daar staat de oudste Lourdesgrot van Nederland. Daarom is het leuk dat Bernadette ook daar even op bezoek gaat. Op dinsdag gaat ze naar de Lourdeskerk in Maastricht en op woensdag naar de Munsterkerk in Roermond. Op donderdag gaat ze naar Tienray, dat klein Lourdes wordt genoemd. Zo hebben we allemaal plekken uitgekozen die een bijzondere link hebben met Maria en Lourdes.”

Of er nog plannen zijn om Bernadette nog een keertje naar Nederland te halen? „Dat ligt in elk geval nog niet in de planning. Er zijn heel veel landen die gevraagd hebben om de schrijn te ontvangen. Je zou kunnen zeggen dat ze op wereldtournee is.”